

Ter inleiding:

In de ene golf na de andere stromen de berichten over kindermisbruik door Rooms katholieke priesters, de pijn van de slachtoffers en de pogingen van de kerkelijke leiding, om de zaken onder het tapijt te vegen, over de wereld. Je kunt natuurlijk vroom over de schoonheid van de mystiek blijven mijmeren, maar ik voelde me toch verplicht om juist ook over deze bittere werkelijkheid na te denken. Hieronder het resultaat van mijn peinzen. Lees maar, als u dat wilt. Maar weet, dat ook ik de gouden sleutel voor de oplossing niet heb.

“Zij waren beiden naakt, de mens en zijn vrouw, maar zij voelden geen schaamte naar elkaar” (Genesis, 2, 25)

Over mystiek, erotiek en seksualiteit.

“Algemeen wordt toegegeven, dat al vanaf de vroegste eeuwen van onze tijdrekening de christelijke benadering van de menselijke seksualiteit negatief is.....Een van de oorzaken was de heersende filosofie van het Neo Platonisme, met zijn afwijzen en zelfs minachten van het lichaam en het lichamelijke, ten gunste van het geestelijke. Origenes, die zijn eigen seksualiteit op een gewelddadige manier verwierp en een volslagen geestelijke interpretatie van het Hooglied verkoos, staat als een reus bij de oorsprong van de mystieke stroom binnen het christendom”.

(WILLIAM JOHNSTON: “Mystieke theologie. De wetenschap van de liefde”. Gent/Kampen, 1997, blz.258.)

Deze felle afwijzing van de normale seksualiteit heeft tot op de dag van vandaag de mystieke weg in het christendom gebrandmerkt.

Volgens Augustinus – die een immense invloed op het gelovige denken in de Middeleeuwen had, zit het ongeveer zo. (Augustinus, 354-430. Bron: Wikipedia.)

God had Adam en Eva verboden de vruchten van de Boom der Kennis te eten, en daarbij het dreigement uitgesproken:

“Op de dag dat je daarvan eet, zal je sterven.” (Gen. 2:17)

Zoals bekend lieten Adam en Eva zich door de slang overhalen om het verbod van God te negeren. Nadat ze van de vruchten gegeten hadden, ontdekten ze dat ze naakt waren en bedekten zij zich met schorten van bladeren. Volgens Augustinus ging het niet zomaar om de naaktheid als zodanig, maar om de seksuele opwinding,

die daarvoor kennelijk niet bestaan had. Met andere woorden: Adam kreeg opeens een erectie toen hij Eva daar naakt zag staan, en daarvan schrok hij kennelijk zo, dat hij gauw een tak met bladeren voor zijn hoog opgerichte geslacht hield.

Augustinus weidt over de details verder niet uit, maar we mogen aannemen dat Eva bij zichzelf eveneens tekenen van lichamelijke opwinding bespeurde bij het zien van dit nieuwe natuurverschijnsel.

Zij ervoeren namelijk een tevoren ongekende beweging van hun ongehoorzaam vlees, de bestraffende terugslag als het ware van hun ongehoorzaamheid.

(De civitate Dei, XIII, 13, blz. 597)

Zo werd de erfzonde gekoppeld aan sexuele gevoelens. Deze oerzonde werd volgens Augustinus dan ook doorgegeven door de geslachtsdaad en zo gold de erfzonde voor ieder menskind, want ieder mens komt ter wereld door sexualiteit. Sexualiteit binnen het huwelijk was op zijn best: “geoorloofd kwaad”. En de Keltische monnik Pelagius, die niet kon accepteren dat pasgeboren kinderen al fundamenteel slecht waren, kreeg in Augustinus een felle tegenstander, die er niet voor schroomde om deze wat optimistischer mysticus en theoloog via allerlei manipulaties als ketter te laten veroordelen.

Het is niet moeilijk om dit spoor van negativisme over erotiek en sexualiteit door de geschiedenis van het christendom en van de christelijke mystiek te volgen, tot op de dag van vandaag. Denk onder meer aan de celibaats-verplichting van de priesters en aan de onmogelijkheid voor vrouwen om tot priester gewijd te worden. De officiële kerk kon een vrouw, die een zeer zorgvuldige en waardevolle opvoeding aan haar kinderen had gegeven en daarbij nog veel medelijden met minderbedeelden of zieken getoond had, soms de heiligverklaring niet weigeren. Maar ze werd dan geplaatst in de categorie van heiligen, die ondanks hun huwelijksleven tot heiligheid waren gekomen. Zij waren heiligen in de categorie: “Nec....Nec....” : heilig, ondanks het feit, dat zij **noch** maagden, **noch** martelaren waren.

In de opleiding tot het bedienen van het sament van de biecht werd de aanstaande priester geconfronteerd met boeken over de moraal, met name met het boek van Prümmer o.p. Een groot gedeelte was ingevuld door de leer over zonden op het gebied van sexualiteit en erotiek. Om het wat overdreven te zeggen: Op het terrein van sexualiteit en erotiek stond er zowat om de vijf meter een bordje: “ongeorloofd”; “Verboden”; “streng verboden”; “doodzonde”. Zo leerden priesters de sexuele moraal.

Maar laat dit genoeg zijn om dat spoor van negativiteit in de christelijke spiritualiteit aan te wijzen.

Deze sterk negatieve benadering van erotiek en seksualiteit is typisch voor het christendom. De spiritualiteit van het Jodendom, de Islam, het Boeddhisme en het Hindoeïsme kent dit niet, ook al zijn zij zich ervan bewust, dat ook dit een van de sterke krachten in het menselijk bestaan is, waardoor dingen behoorlijk mis kunnen gaan: de krachten van macht; van bezit (van geld); en die van de seksualiteit.

Trouwens: het valt mij op, dat Jezus zelf bijna nooit waarschuwde tegen de gevaren van de seksualiteit, maar des te vaker tegen de gevaren van macht en van geld; iets, waar de officiële Christelijke kerken heel wat minder moeite mee hebben!

De grote mystici binnen het christendom maakten graag gebruik van het "Hooglied" uit de Bijbel. Met name Johannes van het Kruis beschreef zeer uitvoerig aan de hand van dit verhaal de fasen en ervaringen, die de menselijke geest moest doorstaan om de weg naar de God-van-Liefde te gaan.

(Zie het genoemde boek van William Johnston, blz. 254 v.v.)

Zo werd dit verhaal – vaak heel knap! - gemaakt tot een toonbeeld van spirituele en mystieke liefde, terwijl in de oorspronkelijke bijbelse versie zelf de puur menselijke erotiek en de sexuele verwijzingen als honing tussen de regels door drupten. Maar dat viel totaal buiten de belangstelling van Johannes van het Kruis.

Is het ons nog mogelijk om spiritueel onbevangen het terrein van de erotiek te verkennen? Ik weet het: ook de positieve elementen zijn nooit voor de volle honderd procent aanwezig en zeer zeker ook niet altijd. Maar ze horen wel bij de zeer waardevolle mogelijkheden en zijn soms ook feitelijk ervaarbaar.

De tekst uit Genesis geeft al direct een bevrijdend element aan: zij waren naakt, maar schaamden zich niet voor elkaar. Dit wijst op groeiende onbevangenheid; het gevoel, dat je geaccepteerd bent, ook zonder bedekking; het kunnen spelen met je kwetsbaarheid en die van je geliefde; daardoor dus een groeiend (zelf)vertrouwen; speelsheid met elkaar; genieten van elkaar en elkaars lichaam; van elkaars nabijheid en intimiteit; bevrijding.

Dan het genieten van de erotische schoonheid van de geliefde en via hem/haar ook van de eigen schoonheid. Ontelbare keren is er door kunstenaars geprobeerd om die schoonheid te “vangen”. Films en reclame kunnen niet zonder.

De aantrekkingskracht, het flirten, vrijen, aaien, zoenen, liefkozen; meegaan in de storm van gevoelens, die krachtig golven naar verbondenheid, eenheid, deelhebben aan elkaar, opgaan in elkaar, extase, ontspannen rust. De totale overgave van het “slapen in de armen van je geliefde”. Juist dat vurige verlangen naar opgaan-in-elkaar, naar eenheid, naar extatische liefde, wordt in de Bijbel gebruikt om Gods vurige verlangen naar Zijn bruid: het Joodse volk, de kerk, de geliefde mens, te tekenen. Het zeer erotische bijbelse boek “Hooglied” is niet per ongeluk het verhaal geworden om ook Gods liefde voor de mens en die van de mens voor God te verwoorden.

De vruchten van die extatische liefde – de kinderen – met pijn geboren laten worden, met vreugde en pijn samen-leven en samen-werken aan hun groei tot goede, gelukkige, volwassen mensen, fier zijn op hun prestaties. Ook hierin het egoïsme transformeren tot “IK-BEN-ER-VOOR-JOU”.

De ervaring dat mijn leven en dat van mijn lief zin hebben en “ertoe doen”, want ik bemijn en word bemind en wij kunnen elkaar – en ook de eventuele kinderen, zeker als dezen nog jong en/of kwetsbaar zijn - in die wederzijdse liefdesbevestiging niet missen.

Het schuren aan elkaar, waardoor te scherpe kanten van mijn karakter bijgevijld worden, zodat ik kan uitgroeien tot een meer harmonisch mens.

Het doorleven van “donkere nachten”: van tijden van onbegrip, vervreemding van elkaar, eenzaamheid, opgesloten zitten in zichzelf. Hoe verder tesamen, als het eerste vuur van de aantrekkingskracht gedoofd is? Hoe vaak de partner en zichzelf vergeven: “zventig maal zeven maal?”

De weg van de opofferende liefde, waarin de geliefde de partner trouw blijft en blijft verzorgen en helpen, in aftakeling, ziekte, dood. Niemand heeft groter liefde, dan wie eigen leven inzet voor zijn/haar geliefde. Worden-als-God, Wiens Naam is: IK-BEN-ER-VOOR-JOU.

Deze snelle wandeling langs de muren van de stad-der-erotische-liefde – en iedere ervaren kan deze wandeling aanvullen - toont in ieder geval mij aan, hoeveel poorten er in deze stad zijn, die toegang kunnen geven tot het besef, dat er “meer is dan er is”; het besef, dat ook dit alles – zoals alles wat bestaat, gebeurt en leeft – plaats vindt binnen de Ruimte, die God is. Buiten God kan niets bestaan, want – zoals Meister Eckhart o.p. het formuleerde – dan zou het buiten het bestaan zelf bestaan. “Esse est Deus”. God is het bestaan zelf van alles wat bestaat, gebeurt en leeft. Dus juist ook de erotische en sexuele liefde kan een leerschool voor mystiek zijn, want het kan het besef van de Aanwezige in alle mogelijke ervaringen versterken. Of, zoals dezelfde Meister Eckhart o.p. het formuleerde: “Al zou je maar eenmaal uit de grond van je hart: “Dank je wel” zeggen, dat zou genoeg zijn”.

Terwijl ik dit schrijf, stroomt alweer een golf van afschuw over de wereld, vanwege een groot aantal priesters die minderjarigen sexueel hebben misbruikt en vanwege kerkelijke leiders, die deze misdrijven onder het tapijt probeerden te vegen, weinig oog hadden voor de vaak voor hun leven getekende slachtoffers, en de priesters slechts verplaatsten, waardoor in en andere omgeving het misbruik opnieuw om zich heen greep. Het meeleven met de slachtoffers kan inderdaad niet groot genoeg zijn en ook niet de pogingen, om dit misdrijf tot op de bodem uit te zoeken. Paus Franciscus heeft in ongewoon felle bewoordingen tegen deze misdrijven geprotesteerd.

Maar toch mis ik vragen in deze felle reacties. Het medelijden met de slachtoffers kan niet groot genoeg zijn, maar waar blijft het onderzoek naar de cultuur, de mentaliteit, het gedachtengoed, dat mannen, die ooit hun leven totaal aan dienstbaarheid toewijdden , tot deze misdrijven bracht? Hoe komt het, dat zij werden, wie zij werden? En hoe te denken over de tendens om al die misstanden onder het tapijt te houden en te verzwijgen?

Het is een vaker voorkomend verschijnsel: de goede naam van een gerenommeerd instituut is blijkbaar meer waard dan de rechten en de boodschap van een individueel slachtoffer. “*Het is beter dat één mens sterft, dan dat het gehele volk verloren gaat*”, werd al door de priesterkaste gezegd rond de veroordeling van Jezus van Nazareth. Wat je hierover ook denkt, het was zeker niet het uitgangspunt van de moraal van Jezus van Nazareth. Ik krijg de indruk, dat door Jezus de individuele persoon, diens rechten en waarde, hoger werden geschat dan de goede naam en de positie van het geloofsinstituut, hoe heilig dat ook genoemd wordt.

Maar de geestelijkheid in de Rooms katholieke kerk werd duidelijk anders geïnstrueerd; altans, dat is mijn persoonlijke ervaring. Wij moesten de “heilige Rooms katholieke kerk” en diens rechten en geboden veel hoger achten dan ons medeleven met individuele personen. “Situationsethik” was streng verboden.

Zo werd er een priesterklasse gekweekt, die als kind al op gesloten seminaries terecht kwam¹⁾, nooit geleerd had om goed met seksualiteit om te gaan – ook nu mag de celibaatswet blijkbaar niet ter discussie worden gesteld! – en het aanzien van het instituut moest plaatsen boven het meeleven met een individu. Zo raakten dezelfde personen, die zich geroepen voelden om voor het heil van mensen hun leven in te zetten, besmet met een virus, dat zij niet hadden leren onderkennen.²⁾

Dit niet om iets goed te praten, maar wel om tot een gerechtvaardigd oordeel te komen. Iedere goede rechter zoekt toch ook naar de beweegredenen van de mens, die de misdaden heeft begaan? Waarom gebeurt dit in deze gevallen niet? Ik ben het tenminste nog niet tegengekomen.

Leo Raph. A. de Jong o.p.
Leerhuis Spiritualiteit.
Voorschoten, no.4.
Eind Augustus 2018.

=====

1) In de grote vakantie na het eerste leerjaar op het klein seminarie kregen wij een brief van de prefect mee, gericht aan onze ouders, waarin werd gezegd, dat wij als priesterstudenten – ik was toen 15 jaar – niet naar het strand mochten gaan en niet naar een gemengd zwembad. Mijn vader hield zich daar overigens niet aan.

2) Mijn “voorbereiding” op de taak om surveillant en leraar te worden op het internaat en externaat van een middelbare school – het Dominicus college in Nijmegen-west – bestond hierin:

op 29 augustus 1961 kreeg ik van mijn overste te horen, dat ik op één september 1961 daar moest beginnen, inclusief de surveillance op de slaapaal. Dat was alles! Verder geen enkele voorbereiding. Je bent tegenwoordig al blij, als je daar zonder al te veel morele kleerscheuren doorheen gekomen bent. Ik neem het mijn oversten overigens niet kwalijk, want die wisten – gegeven de toenmalige cultuur – ook niet beter.